

Tévérendezőnek lenni

GONDOLATOK A ZSURZS ÉVA, MIHÁLYFI IMRE ES SZINETÁR MIKLÓS SOROZAT ÉRTELMÉRŐL

A televízió ritkán beszél önmagáról. Nem tudom szerénységéből-e, vagy arra gondol: éppen eleget beszélnek róla mások. Ha nem is mindig olyasmit, amit a televízió szeretne. Lehet, hogy odabent azt gondolják: beszéljenek a művek.

A művek valóban sok mindent elmondanak arról, hol tart ma a magyar televíziózás. A művek jó megértéséhez, hasznos értékeléséhez azonban a televízió is hozzájárulhat. Természetesen nem úgy, hogy méltatja tulajdon alkotásait vagy perbe száll a kritikával — mégha az gyakran téved is. Hol a televízió kárára, hol a televízió szerencséjére. A tévének nem a maga érdekében kell olykor önmagáról is szólnia, hanem elsősorban a néző érdekében. Ahogy meg kell tanulunk — ha nem is iskolás módszerekkel — könyvet olvasni, zenét hallgatni, színházat és mozit nézni: ugyanúgy meg kell tanulunk — televíziózni is.

Készakarva használ-

tam a „televíziózni” — vagy egyszerűbben „tévézni” kifejezést, hogy felhívjam a figyelmet arra — a televízióból ige lett. Cselekvés. A nyelv méha hamarabb árul el titkokat, mint az esztétika. Sem a színházból, sem a filmből, sem a koncertből nem lett ige. Nem színházazunk (mégha olykor drámázunk vagy cirkszolunk is), nem koncertezünk, ha nem lépünk a pódiumra, és filmmezni is csak a filmek szoktak. A „tévézni” igével a nyelv jelzi a gyakoriságot, a mindennapiságot, az aktívizálódást. Tehát azt, hogy másképpen, cselekvőben veszünk részt a képernyő történeteiben, mint a színpad vagy a filmvászon eseményeiből. Néha többet is beszélünk, mint a szereplők.

Ha valamit más módon nézünk, mint ahogy a színházban vagy a moziban szoktunk — azt a művet másképpen is kell elkészíteni. Aki képernyőre szabja művét: már új lehetőségekben gondolkodik: a

befogadóval való kapcsolatteremtés új módzatain. Nem azért, mert egy új művészetet akar létrehozni. Új művészet még sohasem született készakarva, előre elhatározva. A televíziónál abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy megfigyelhetjük néhány mozzanatát egy új művészi kifejezőmód keletkezésének.

A televíziórendezőnek két dolgot kell figyelembe vennie: 1. Hogy nagyon messze van a nézőtől, 2. Hogy nagyon közel van hozzá... Nyomban világosabb leszek. Azért van messzebb a képernyő, mint a színpad, mert nem köt össze vele élő közeg. Nem ül előttem, mellettem, mögöttem az a közönség, melynek én csak egy része vagyok. A nézők valószínűleg azt hiszik, hogy egy színház nézőtere — ha csak nem vigjátékok játszanak a színpadon — teljesen csendes. De emlékezzenek vissza rá: az igazán nagy drámai pillanatokban — ez a csend mélyebb lesz. A nézőter, ez az eleven organizmus, egyszerre mintha visszafojtaná lélegzetét. Még az is, aki esetleg nem észleli a nagy drámai pillanatot: ezt a csendet mindenképpen megérzi, sőt át is veszi. S a következő pillanatban már meg is érti. Ennek fordítottja történik a nevetésnél, mely éppen úgy megsokszorozza a humoros hatást, mint ahogy a drámai hatást az elnémulás. Színpadról, mozivászonról nemcsak fény- és hanghullámokon érkezik a hatás, hanem az ideghálózatok

vezetékein is. A néző — természetesen egy jó darabnál — be van kerítve... Ezért mentem azt írni, hogy a színpad közelebb van, mint a képernyő.

Igaz azt is mondtam, hogy a képernyő van közelebb. Ezt sem nehéz megmagyarázni. Kényelmesen ülünk egészen különös következőben, nem zavar, hogy az előttünk ülő magasabbra nőtt, mint mi, vagy hogy tornyos a frizurája. Azonkívül ott-hon vagyunk, a tulajdon lakásunkban — aminek egészen különös következőben vannak. A látott mű értékét illetően bizonytalanabbak vagyunk, mint a színházban. Kikapcsolódva a nézőtéri idegrendszer-hálózatból — sem a megilletődött csend, sem a cukros zacskók csörgeése, sem a nevetés nem tud eligazítani. S bár — így magunkra hagyva — művészileg kevésbé vagyunk fogékonyak; mégis érzékenyebbek vagyunk, indulatosabbak, hevesebben reagálók. Hiszen, ami a képernyőn történik, a mi otthonunkban történik, közelebből érint bennünket, több közünk van hozzá, mint a színházban. Egy nagyon gyenge műsor: valóságos magánlaksértés. Érdekelték vagyunk a dolgokban — nemcsak mint nézők, hanem mint lakás- és tévékészülék tulajdonosok. Nem volt még rá példa, hogy egy egyértelműen rossz dráma vagy vígjáték olyan indulatokat kavart volna fel, mint egy rosszul sikerült tévéjáték. A televíziórendezőnek tehát — akit a közönség tömegszuggesziója nem

segít — olyan hatáselemlere kell gondolnia, amelyeket a képernyő rejteget. Tehát az intimitásra, meghittsége, a nézőnek arra a meggyőződésére, hogy egy tévéprodukción az ő ügye, s ezért érzékenyebben, mondhatnám gyanakvóbban figyel. Nem veszi körül a közönség, melynek reagálása biztonyságot ad neki. Legfeljebb a család vagy a vendégek ülnek mellette, akiknek véleményére nem sokat ad. Éberebb tehát és hamarabb felszisszen a hibákra. Az úgynevezett *papucsban nézés* — az elterjedt nézet ellenére — éppen, hogy nem csökkenti a figyelmet, nem lustítja a gondolkodást, a kritizáló hajlamot pedig túlságosan is felcsigázja.

A televíziórendező nem ugyanazzal a kö-

zönséggel néz szembe, mint a színházi- vagy a filmrendező. Más képességeket kell tehát kifejlesztenie magában. Ehhez természetesen idő kell: sok idő és sok tapasztalat. Annál örvedetesebb, hogy a tizenöt éves magyar televízióban már olyan rendezői egyéniségek fejlődtek ki, akiket éppen úgy meg lehet különböztetni egymástól, mint például Fábri Zoltánt Jancsó Miklóstól vagy Jancsót Maklár Károlytól. Közülük háromnak válogatott munkáit sugározza majd sorozatban a televízió. Érdemes figyelni rájuk: sok mindent elárulnak a tévédráma fejlődéséről, s főleg arról, hogyan válik el lassan a televíziós rendezés a színházi és filmrendezéstől.

HAMOS GYÖRGY

Híradó — Pesten és Londonban

Nincs olyan turista, aki Nyugat-Európából hazatérve el ne panasznál: milyen keveset, szinte semmit nem tudnak külföldön Magyarországról, a magyaroktól. Magyarazattal szolgál erre, ha alkalma nyílik például az angol televízió híreit végignézni, s szinte naponta megbizonyosodni arról, milyen egyoldalú és belterjes — a különben rendkívül jól szervezett és gyors — hírközlés. Meglep az Európáról tájékoztató riportok vagy tudósítások hiánya. Az angol hírközlés mindennapi témái az ország kisebb-nagyobb belügyeinek taglalásában merülnek ki. Az aktuális frországi események, a különböző képviselők különböző, s gyakorta változó álláspontján kívül értesülhetünk a balesetekről, a politikai klubok belső viharairól, az új közlekedési szabályok alkalmazásának nehézségeiről, s persze a krített-meccsek eredményeiről. Külhoni tudósítás legfeljebb ha gépeltérítésekről, terrorakciókról, s az aktuális bankrabló esetéről ad hírt.

Sokat szidjuk a híradót, a miénket, a protokolláris hírek, tudósítások miatt. Szidhatjuk is. Csak vegyük észre emellett azt is, milyen sokoldalúan és mindenről tájékoztatni igyekezve ad hírt a világról.

VARGA VERA